

Ewa Kołodzińska

Politechnika Poznańska w Poznaniu

Biblioteka Główna

ewa@ml.put.poznan.pl

Od witryny internetowej do portalu bibliotecznego

From internet page to library portal

Abstrakt

Coraz łatwiejszy dostęp do globalnych zasobów informacji z jednej strony wymaga uporządkowania tych zasobów, z drugiej strony pociąga za sobą konieczność rywalizacji między dostawcami informacji. To, czy biblioteki staną się konkurencyjne dla serwisów komercyjnych, zależy w dużej mierze od zmian w rozumieniu funkcji i zadań bibliotek naukowych, adekwatnych do potrzeb i oczekiwań odbiorców informacji. Nieodzownym narzędziem, zarówno do uporządkowania zasobów Internetu, jak i integracji różnorodnych kolekcji dokumentów i informacji oraz usług oferowanych przez bibliotekę, jest biblioteczny portal internetowy. Referat jest próbą odpowiedzi na pytanie, jak powinien być zbudowany idealny portal, jakie może pełnić zadania oraz jaka konfiguracja metadanych jest niezbędna do jego efektywnego funkcjonowania.

Słowa kluczowe

portal biblioteczny; zasoby internetowe; metadane; technologia informacji

Abstract

The problem of information glut causes a need for transforming the chaos of the Internet into order. On the other hand, the libraries have to compete with a diversity of new information services. Libraries can compete with commercial service providers if they understand the functions and tasks of scientific libraries that will be adapted to the needs and expectations of respective customers. Library portal is seen as a positive potential framework for achieving order out of chaos, integrating various document collections and information sources and for implementing new goals of libraries. The paper attempts to describe the structure of a model portal, its tasks and metadata configuration necessary to assure its effective functioning.

Key words

library portal; web resources; metadata; information technology

1. Wstęp

Książki, subskrypcje, rekordy MARC, przepisy katalogowania, zintegrowane systemy biblioteczne i inne fizyczne przejawy działalności bibliotek, które przez ostatnie 20 lat stanowiły atrybuty nowoczesnego bibliotekarstwa, na obecnym etapie rozwoju społeczeństwa informacyjnego zaczynają tracić na znaczeniu. Nowe cele, które stoją teraz przed środowiskiem bibliotekarskim, to gromadzenie, organizacja, ochrona oraz rozpowszechnianie informacji i wiedzy. Cele te można dziś osiągnąć tylko poprzez udział w tworzeniu globalnych zasobów informacji i organizowaniu dostępu do tych zasobów w sieci Internet. Jednak zaistnienie bibliotek w Internecie nie przekłada się na wykorzystanie pełnych możliwości Internetu w funkcjonowaniu tych instytucji. Nie wystarczy już tylko udostępnienie swoich katalogów online i reklama usług w formie witryny internetowej.

Potrzebne są nowe narzędzia do komunikacji, wymiany informacji oraz świadczenia usług w Sieci. Takim nieodzownym narzędziem jest dziś odpowiednio zaprojektowany portal biblioteczny, traktowany jako główna „siedziba” wirtualnej biblioteki, miejsce integracji usług i zasobów online.

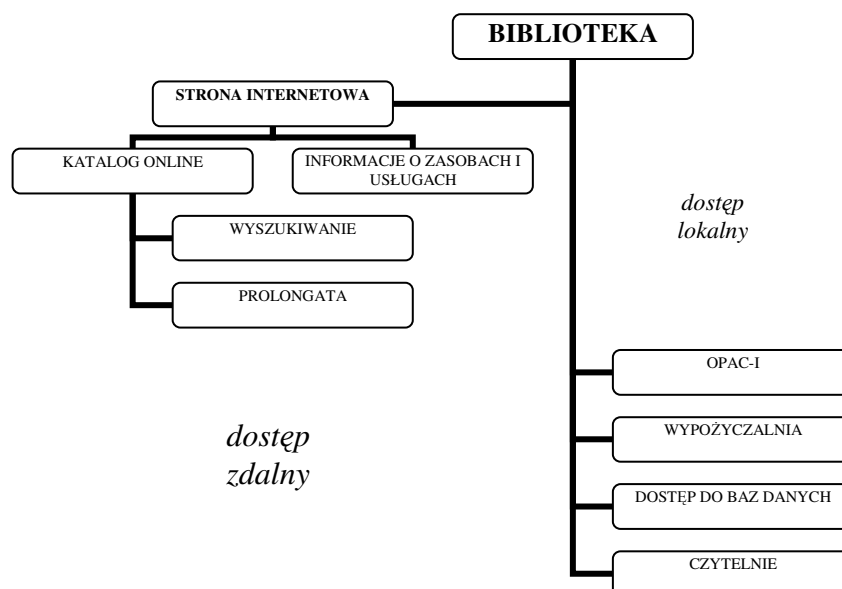
2. Witryna internetowa jako wizytówka biblioteki

Strona domowa biblioteki pełniła do niedawna rolę serwisu informacyjnego, była elementem public relations. Zawierała zazwyczaj informacje dotyczące:

- historii biblioteki, jej struktury organizacyjnej, lokalizacji, adresów kontaktowych, godzin otwarcia, regulaminów itp.;
- kolekcji zbiorów;
- zasad udostępniania zbiorów;
- katalogów (dostęp do katalogu online);
- działalności wydawniczej, organizowanych konferencji i innych imprez;
- usług bibliotecznych (bibliograficznych, informacyjnych, reprograficznych);
- polecanych materiałów i dokumentów online.

Jedyną usługą oferowaną poprzez stronę internetową biblioteki był dostęp do konta i możliwość prolongaty wypożyczonych materiałów (schemat 1).

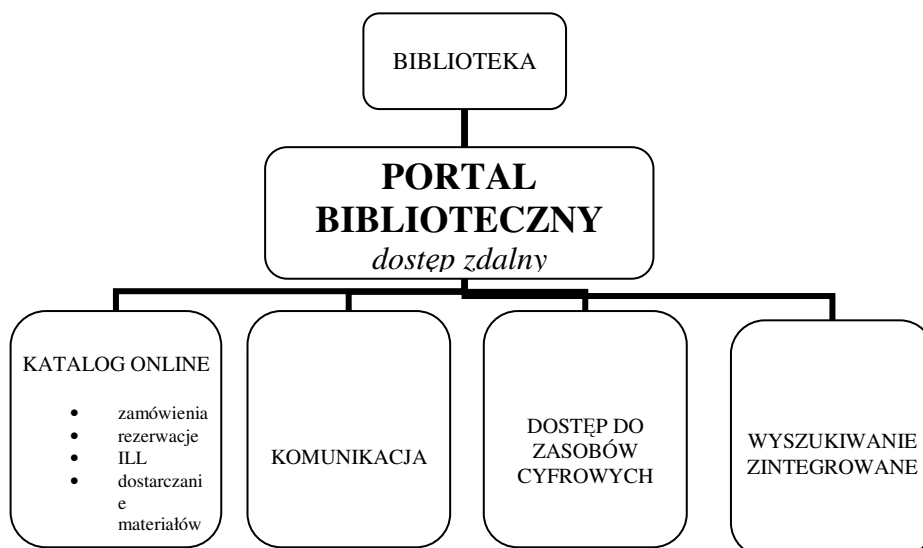
Schemat 1. Dostęp zdalny i lokalny do usług i zasobów bibliotecznych

Nadal jeszcze większość usług i kolekcji jest dostępna jedynie lokalnie. Nawet, jeśli jest to udostępnianie sieciowych baz danych, to tylko w ograniczonym obszarze adresów IP.

Obecnie stoimy przed zadaniem przekształcenia naszych serwisów informujących o zasobach i usługach w narzędzie zapewniające dostęp do tych zasobów i usług. Witryna internetowa biblioteki musi ewoluować w kierunku portalu, który będzie miejscem integracji różnorodnych zasobów informacji, usług i wiedzy, a jednocześnie umożliwi odmiejszczenie dostępu do informacji (schemat 2). Biblioteka rozumiana jako instytucja zajmująca określoną przestrzeń fizyczną, gromadząca, przechowująca i udostępniająca dokumenty przestaje być centralnym punktem świata informacji.

Schemat 2. Portal biblioteczny – integracja zasobów i usług

Jak wygląda ewolucja bibliotecznych stron internetowych w kierunku portali? Czym jest, czy raczej czym powinien być portal biblioteczny?

3. Definicja portalu

W potocznym rozumieniu portal to po prostu strona internetowa lub serwis dostarczający szereg zasobów i usług, takich jak e-mail, forum, silnik wyszukiwawczy czy pasaż handlowy, więc witryny wielu instytucji, dla których Sieć jest istotnym obszarem działalności, można już uznać za portale.

Wśród wielu definicji portalu internetowego szczególną uwagę zwraca definicja Gerry'ego McCartney'a z University of Pennsylvania, która chyba najbardziej perspektywicznie określa ten termin, nie ograniczając go do konkretnego czasu i miejsca, więc pewnie nieprędko się zdezaktualizuje.

Otóż McCartney twierdzi, że *portal jest wszystkim tym, czym instytucja go tworząca chce, żeby był – miejscem, które przyciąga ludzi z uwagi na to, co oferuje i co umożliwia*¹.

Wygląd i funkcje portalu bibliotecznego zależą więc od samych bibliotekarzy, od tego jak rozumieją oni rolę swojej biblioteki, a właściwie od tego, jakich usług oczekują od biblioteki jej użytkownicy. Wychodząc naprzeciw tym oczekiwaniom, powinniśmy sukcesywnie rozszerzać naszą ofertę, podejmować nowe zadania i zmieniać tym samym funkcje biblioteki i portalu bibliotecznego.

Portal powinien więc być tak zbudowany, aby mógł być ciągle modernizowany i dostosowywany do nowych zadań.

4. Zadania portalu bibliotecznego

Przystępując do projektowania portalu bibliotecznego należy zdefiniować jego główne cele i funkcje biblioteczne, które ma realizować. Do tego z kolei niezbędne jest rozpoznanie potrzeb użytkowników bibliotek. Użytkownik końcowy i jego oczekiwania muszą stać się centrum uwagi, głównym punktem odniesienia i siłą napędową przedsięwzięcia, jakim jest budowa portalu. Wszechobecne zasady konkurencji zaczynają dotyczyć też bibliotek. Informacja i wiedza staje się takim samym towarem, jak każdy inny, podlegającym określonym prawom biznesowym. Im wcześniej uświadomimy sobie ten proces, tym łatwiej będzie nam zaadaptować się w nowych warunkach.

Dzisiejsze oczekiwania użytkowników, jak również rosnące zasoby informacji, wyznaczają określone ramy dla działalności bibliotek i definiują niezbędne minimum tego, co biblioteki powinny osiągnąć, aby móc konkurować z komercyjnymi dostawcami informacji. Portal biblioteczny jako centrum biblioteki wirtualnej powinien stanowić:

- punkt skonsolidowanego dostępu do różnorodnych i rozproszonych zasobów informacji;
- wspólny interfejs łączący niezależne systemy informacyjne, oddziałujący na te systemy i komunikujący się z każdym z nich;
- narzędzie dostarczające użytkownikom mechanizmów do komunikacji i dostosowania do indywidualnych preferencji;
- usprawnienie procesów bibliotecznych, zwiększające ich wydajność, umożliwiające kreatywność i polepszające obsługę użytkowników.

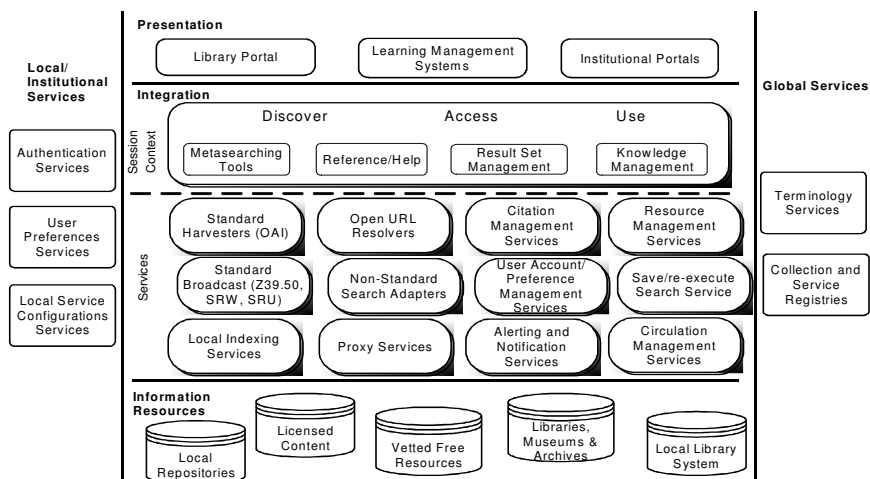
5. Struktura portalu bibliotecznego

Przedstawiając modelowe rozwiązania przy projektowaniu portalu bibliotecznego, posłużę się schematem zaprezentowanym przez Krisellen

¹ Cyt. za: Lakos A. A.: *Portals in libraries: portal vision*. "Bulletin of the American Society for Information Science and Technology". Vol. 31, no. 1 [dok. elektr.] <http://www.asis.org/Bulletin/> [odczyt 21.03.2005].

Maloney z University of Arizona na ubiegłorocznym sympozjum LITA „Portals in Libraries”².

Schemat 3. Struktura portalu bibliotecznego

Według Maloney, nadrzędną zasadą dobrego funkcjonowaniu portalu bibliotecznego, w przypadku biblioteki akademickiej, jest jego powiązanie ze strukturą uczelni, systemem nauczania i portalem uczelni, najlepiej w formie jednolitego oprogramowania, ułatwiającego użytkownikowi końcowemu poruszanie się w tym środowisku. Dotyczy to zarówno formy graficznej interfejsu, jak i wspólnego zarządzania danymi osobowymi, jednostopniową identyfikacją użytkownika, kreowaniem określonych poziomów dostępu do informacji.

5.1. Integracja

Głównym zadaniem portalu bibliotecznego jest integracja na poziomie wyszukiwania, dostępu i wykorzystania zasobów własnych biblioteki i zasobów sieciowych. Integracja taka jest możliwa tylko w przypadku zastosowania narzędzi metawyszukiwawczych, zorganizowania systemu pomocy w poruszaniu się po portalu, odpowiedniego zarządzania rezultatami wyszukiwań, czyli ujednoczenia prezentacji wyników i możliwości dostosowania tej prezentacji do indywidualnych preferencji użytkownika. Musi się to odbywać już nie tylko na poziomie zarządzania informacją, ale na poziomie zarządzania wiedzą, czyli w kontekście wykorzystania najnowszych technologii komunikacyjnych do tworzenia i przetwarzania

² Maloney K.: *Library technology and planning for change*. [W:] Portals in libraries - a symposium. American Library Association, Library and Information Technology Association, 2004 [dok. elektr.] <http://www.ala.org/ala/lita/litamembership/litaiags/internetportals/symposium.htm> [odczyt 21.03.2005].

informacji przez człowieka, z zastosowaniem odpowiedniej kultury organizacyjnej i nowych reguł przechowywania informacji³.

5.2. Rozwiązania technologiczne

Do skonstruowania portalu bibliotecznego, jako wielowarstwowej struktury integrującej zasoby i usługi zarówno na poziomie oprogramowania, jak i interfejsu użytkownika, niezbędne jest zastosowanie najnowszych technologii informacyjnych, które umożliwią:

- obsługę różnorodnych standardów metadanych, zbieranie rozproszonych danych i ich udostępnianie;
- tworzenie odsyłaczy OpenURL, dostarczających rozbudowanych zestawów linków, tworzonych na podstawie metadanych cytowanego źródła;
- zarządzanie cytowaniami, automatyczną weryfikację URL, dostosowanie zestawów odsyłaczy do preferencji użytkownika;
- zarządzanie zasobami;
- obsługę standardów transmisji danych;
- wyszukiwanie symultaniczne niezależnie do standardów metadanych, stosowanych w poszczególnych bazach danych;
- obsługę konta użytkownika, zarządzanie jego preferencjami;
- mechanizm zapamiętywania przez system kryteriów i wyników wyszukiwania;
- zastosowanie systemu powiadomień i monitów;
- obsługę wypożyczeń (z magazynów zamkniętych, wypożyczeń wewnętrznych, międzybibliotecznych).

Dużym usprawnieniem metawyszukiwań i tym samym dostępu do informacji jest też zastosowanie serwerów pośredniczących w transmisji danych:

- Proxy - z kopiami stron z serwerów odległych, przyspieszający załadowanie tych stron;
- LDAP – z mechanizmem indeksacji lokalnej zasobów rozproszonych⁴.

Wspólną cechą wszystkich rozwiązań technologicznych powinno być ich zorientowanie na świadczenie usług. Połączenie tych rozwiązań powinno stworzyć taką cyberinfrastrukturę, która stanowić będzie warstwę całego serwisu zarządzającą metadanymi, zasobami informacji i wiedzą, i która umożliwi współdziałanie poszczególnych baz danych i usług. W skali globalnej będzie to, na przykład, możliwość implementowania serwisów dostarczających alternatywnego słownictwa poszerzającego zakres wyszukiwań oraz metawyszukiwanie w zasobach rozproszonych. W skali lokalnej natomiast umożliwi zarządzanie danymi osobowymi i poziomami dostępu dla określonych

³ Kowalkiewicz M.: *Zarządzanie wiedzą*. „Gazeta IT”. 2005, nr 3 (33) [dok. elektr.] <http://www.gazeta-it.pl/zw.html> [odczyt 23.03.2005].

⁴ Górecka-Wolniewicz M.: *Rozproszona usługa katalogowa a indeksowanie zasobów LDAP* [dok. elektr.] <http://ldap.uni.torun.pl/raporty/ftp/uci/ldap-index.html> [odczyt 21.03.2005].

grup użytkowników, dając możliwość konfiguracji tych poziomów na podstawie zdefiniowanych wcześniej atrybutów.

5.3. Konfiguracja metadanych

Integracja zasobów i usług w postaci portalu bibliotecznego jest właściwie niemożliwa bez zastosowania standardów metadanych. Mówiąc o metadanych nie można jednak ograniczać się tylko do przepisów katalogowania. Do efektywnego wyszukiwania zintegrowanego w systemie potrzebna jest konfiguracja metadanych bardzo rozwiniętych, ale ukrywających swoją złożoność przed użytkownikiem.

Niezwykle ważnym elementem tej konfiguracji jest odpowiedni system odsyłaczy, integrujący różnorodne bazy danych i umożliwiający swobodne poruszanie się między nimi. Szersze możliwości wyszukiwawcze zapewnić może mapowanie cytowań przy użyciu wspomnianego już narzędzia OpenURL⁵.

Nie można też zapomnieć o zdefiniowaniu zasad przekierowań z dokładnym opisem zawartości poszczególnych kolekcji i udostępnieniu ich w przystępnej formie użytkownikom.

6. Idea portalu w działaniach Biblioteki Głównej Politechniki Poznańskiej

Portal biblieczny, jako miejsce zintegrowanego dostępu do zasobów i usług biblioteki wirtualnej wyznacza obecnie kierunek rozwoju działalności BGPP. Stopień zaawansowania prac w tym zakresie jest uzależniony od wielu czynników, przede wszystkim możliwości finansowych i technicznych. Ale, jak jest to podkreślane w wielu publikacjach dotyczących portali bibliecznych⁶, kluczem do sprostania temu nowemu wyzwaniu nie jest technologia, ale filozofia działania, zmiana wyobrażeń na temat zadań biblioteki i jej miejsca w strukturze instytucji nadrzędnej. Dominującymi kierunkami tej filozofii są:

- nastawienie na użytkownika, poznanie jego potrzeb;
- rozpoznanie potrzeby dobudowania narzędzi wspomagających usługi i dostęp do zasobów;
- konceptualizacja technologii bibliecznej jako ogólnej integracji.

Biblioteka akademicka, jej zasoby i usługi nie mogą pozostawać bez ścisłej korelacji ze środowiskiem dydaktycznym uczelni. BGPP ma w tym zakresie duże doświadczenia, wynikające z tworzenia bazy literatury zalecanej przez wykładowców, od kilku lat powiązanej z główną bazą katalogową. Również nasz najnowszy projekt – przewodnik internetowy Technika Online (TOL) – został zaprojektowany jako katalog tematyczny dostosowany

⁵ Nahotko M.: *Identyfikacja obiektów w sieciach rozległych*. [W:] Internet w bibliotekach II - łączność, współpraca, digitalizacja (Wrocław, 23-26 września 2003 roku) [dok. elektr.] <http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/iwb2/nahotko.php> [odeczyt 21.03.2005].

⁶ M.in. jeden z ostatnich numerów czasopisma *Bulletin of the American Society for Information Science and Technology* był poświęcony prawie w całości tematyce portalu bibliotecznego - vol. 31, no. 1 [dok. elektr.] <http://www.asis.org/Bulletin/> [odeczyt 21.03.2005].

do kierunków nauczania na Politechnice Poznańskiej. Przewidujemy także w przyszłości możliwość współtworzenia tej bazy przez użytkowników.

Dzięki zastosowaniu w opisach bibliograficznych dokumentów słów kluczowych opartych na leksyce języka KABA, mogliśmy połączyć Technikę Online z naszym katalogiem (rys. 1).

Rys. 1. Opisy dokumentów w bazie Technika Online

TOL Informator TECHNIKA ONLINE

PRZEGLĄDAJ SZUKAJ POMOC

Technika ONLINE -> Szukaj -> Wyniki wyszukiwania

Znaleziono 2 zasobów spełniających warunek zapytania: **inżynieria AND chemiczna**

Wyniki: 1 - 2 spośród 2 [Sprawdź w katalogu BGPP](#)

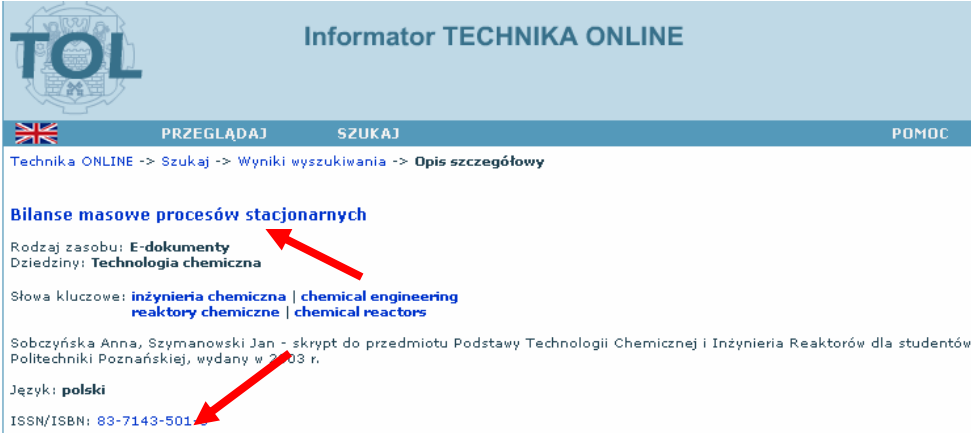
Bilanse masowe procesów stacjonarnych
 Sobczyńska Anna, Szymanowski Jan - skrypt do przedmiotu Podstawy Technologii Chemicznej i Inżynieria Reaktorów dla studentów Politechniki Poznańskiej, wydany w 2003 r.
 Język: **polski**
[Więcej ->](#)

The Institution of Chemical Engineers IChemE
 Portal The Institution of Chemical Engineers obejmujący informacje na temat chemii i inżynierii chemicznej. Zawiera informacje o publikacjach, konferencjach i działalności stowarzyszenia.
 Język: **angielski**
[Więcej ->](#)

Użytkownik poszukujący informacji na dany temat w bazie TOL może sprawdzić też, co na ten temat znajduje się w zbiorach biblioteki.

Wprowadzanie do Techniki Online opisów dokumentów digitalizowanych w ramach Wielkopolskiej Biblioteki Cyfrowej (WBC) i tworzenie linków z katalogu do WBC umożliwi z kolei połączenie bazy TOL, WBC i katalogu biblioteki (rys. 2).

Rys. 2. Opis dokumentu znajdującego się w WBC i przekierowanie z bazy TOL do katalogu BGPP przez ISBN dokumentu

TOL Informator TECHNIKA ONLINE

PRZEGLĄDAJ SZUKAJ POMOC

Technika ONLINE -> Szukaj -> Wyniki wyszukiwania -> **Opis szczegółowy**

Bilanse masowe procesów stacjonarnych

Rodzaj zasobu: **E-dokumenty**

Dziedziny: **Technologia chemiczna**

Słowa kluczowe: **inżynieria chemiczna | chemical engineering reaktory chemiczne | chemical reactors**

Sobczyńska Anna, Szymanowski Jan - skrypt do przedmiotu Podstawy Technologii Chemicznej i Inżynieria Reaktorów dla studentów Politechniki Poznańskiej, wydany w 2003 r.

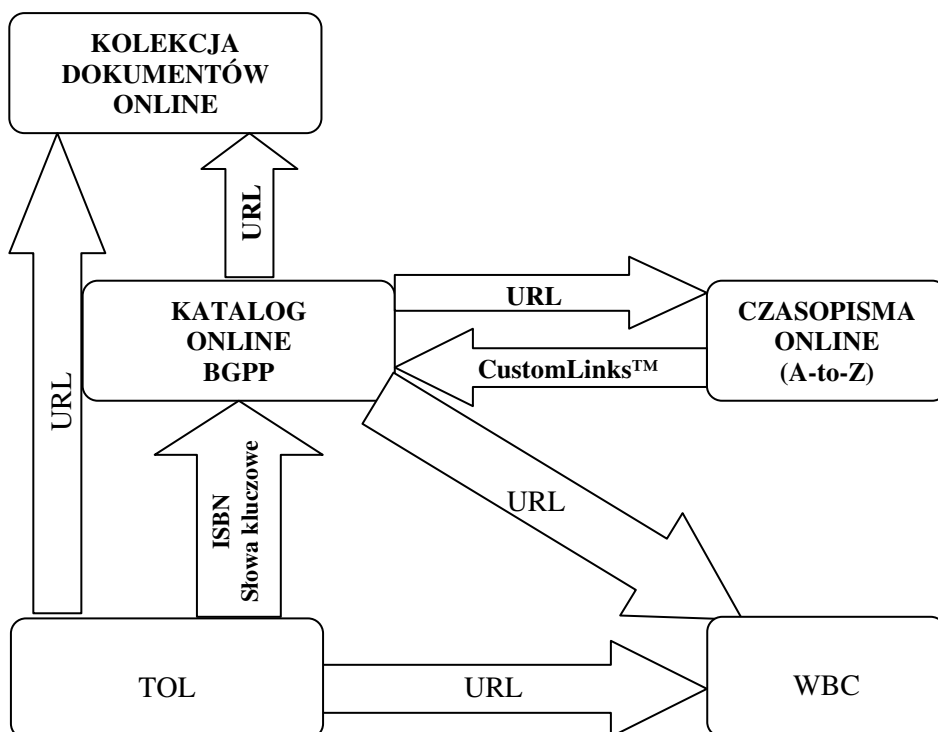
Język: **polski**

ISSN/ISBN: **83-7143-501**

Dzięki takiemu rozwiązaniu użytkownik może w łatwy sposób skorzystać z wersji cyfrowej dokumentu, znajdującej się na serwerze WBC, jak również zamówić wersję drukowaną dokumentu poprzez katalog, bez względu na to, czy poszukiwania rozpocznie w Technice Online, czy w katalogu biblioteki.

Integracja zbiorów biblioteki z zasobami rozproszonymi (schemat 4) odbywa się również przez linkowanie opisów czasopism drukowanych z wersjami online tych czasopism. W liście czasopism online A-to-Z znajdują się z kolei odsyłacze do opisów bibliograficznych czasopism drukowanych w katalogu BGPP.

Schemat 4. Odesłania pomiędzy bazami danych w BGPP

Kolejnym etapem, mającym przybliżyć nas do idei odmiejszczenia usług w ramach portalu bibliotecznego, było wdrożenie nowej wersji zintegrowanego systemu bibliotecznego Horizon. Wersja ta umożliwia użytkownikom zdalne zamawianie książek z magazynu zamkniętego, posiada też podmoduł wypożyczeń międzybibliotecznych. Przejście na kolejną wersję systemu Horizon wiąże się już z możliwością zastosowania nowoczesnego interfejsu użytkownika Horizon Information Portal⁷, zapewniającego

⁷ Możliwości tego interfejsu prezentuje wersja demonstracyjna, dostępna w Internecie pod adresem <http://sales.dynix.com/ipac20/ipac.jsp?profile=mulib> [odczyt 23.03.2005].

wyszukiwanie zintegrowane, zbliżone do wyszukiwania w katalogach rozproszonych.

Nowe zadania, jakie sobie obecnie stawiamy, to wprowadzenie usługi dostarczania użytkownikom dokumentów w formie cyfrowej, jako rozszerzenie działalności wypożyczalni międzybibliotecznej oraz dostęp do baz bibliograficznych i tekstowych poza obszarem wybranych adresów IP.

7. Podsumowanie

Znaczenie portalu bibliotecznego jest coraz bardziej istotne w sytuacji, kiedy Sieć staje się preferowanym miejscem wymiany informacji i wiedzy. Do niedawna powiedzenie, że *to, czego nie ma w Internecie, to nie istnieje*, wywoływało u nas, specjalistów od poruszania się w gąszczu książek, czasopism, drukowanych bibliografii i fiszek katalogowych, co najwyżej lekceważący uśmiech. Obecnie jednak zaczynamy bardziej doceniać środowisko sieciowe, oswajać je i wykorzystywać jego narzędzia do rozszerzania i ulepszania działalności bibliotecznej.

Takim niezbędnym narzędziem jest dziś portal biblioteczny, integrujący zbiory i usługi, porządkujący zasoby rozproszone i ułatwiający tym samym dostęp do tych zasobów. Zasoby biblioteczne są bowiem tylko wtedy istotne i atrakcyjne dla użytkowników, kiedy są łatwo dostępne.